

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף ג'

לעיל נאמר במשנה שדיני ממונות בשלושה, וכן גזילות וחבלות בשלושה, ושאלת הגמרא שהרי אף גזילות וחבלות כלולים במה שאמרה המשנה שדיני ממונות בשלושה, ומדוע הובא במשנה הדין של גזילות וחבלות בפני עצמם.

וביאר רבי אבהו שהמשנה באה לפרט ולבאר מהם דיני ממונות הנידונים בשלושה, שהם גזילות וחבלות שהם נידונים בשלושה. אבל דיני הודאות והלוואות שונים מגזילות וחבלות.

וביאר הגמרא שמה שאמר רבי אבהו שדין הודאות והלוואות שונה מדין גזילות וחבלות, זה לגבי הדין שלא צריך בית דין מומחים בהודאות והלוואות, ומספיק אפילו שלושה הדיוטות.

וכפי שאמר רבי חנינא שמהתורה גם דיני ממונות וגם דיני נפשות צריכים דרישה וחקירה, וכלומר שצריך לשאול את העדים באיזה יום ובאיזו שעה הייתה ההלוואה. **ולומד** זאת רבי חנינא מהפסוק "משפט אחד יהיה לכם", ששמע שכך יהיה אף בדיני ממונות,

אלא שלמרות זאת אמרו חכמים שדיני ממונות לא צריכים דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווים, על ידי שהמלווים לא ירצו להלוות להם כי יחששו שהעדים יכשלו בחקירתם והם יפסידו את ממונם.

ומאותה הסיבה גם לא צריך דווקא בית דין מומחים, כדי שלא תנעול דלת בפני לווים, על ידי שהמלווים לא ירצו להלוות להם כי יחששו שהם לא ימצאו שלושה דיינים מומחים לתבוע אליהם את הלווה.

ושאלת הגמרא שאם דין ההדיוטות הוא כמומחים שיכולים לדון בדיני הודאות והלוואות, מדוע אם הם טועים בפסק הם חייבים לשלם, הרי הם דנים ברשות. ועונה הגמרא שלולי שהיו חייבים לשלם שוב לא היה אדם מלווה לחבירו מעות כי היה חושש שהדיינים יטעו בפסק.

ושאלת הגמרא על רבי אבהו שביאר שמה שאמרה המשנה דיני ממונות בשלושה גזילות וחבלות בשלושה, הכוונה שדיני ממונות שנידונים בשלושה הם גזילות וחבלות, שהרי לפי מה שהתבאר שגם דיני הודאות והלוואות הם בשלושה אלא שאין צריך מומחים, לא צריך לבאר במשנה שדיני ממונות שנידונים בשלושה הם גזילות וחבלות, אלא אפשר לבאר באופן פשוט יותר, שהמשנה באה לומר ב' דינים דיני ממונות בשלושה הדיוטות, וגזילות וחבלות בשלושה מומחים.

ומוכיחה הגמרא כך שאם כדברי רבי אבהו שבאה המשנה לפרט אילו הם דיני ממונות גזילות וחבלות, מדוע אמרה המשנה דיני ממונות בשלושה, גזילות וחבלות בשלושה, ולא אמרה דיני ממונות שהם גזילות וחבלות בשלושה.

ולכן ביאר רבא שבאמת ביאור כוונת המשנה הוא, שדיני ממונות נידונים בשלושה הדיוטות, וגזילות וחבלות נידונים בשלושה דיינים מומחים. והטעם שאין צריך מומחים בהודאות והלוואות הוא הטעם שאמר רבי חנינא שלא תנעול דלת בפני לווים.

ומביאה הגמרא שאמר רב אחא ב"ר איקא שמדאורייתא אפילו דין אחד כשר לדון בדיני הודאות והלוואות, כיון שנאמר בפסוק "בצדק תשפוט עמיתך", ותשפוט משמע לשון יחיד.

ומה שתיקנו חכמים שצריך דווקא בית דין של שלושה, זה כדי שלא ידון אחד מיושבי הקרנות, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי.

ושאלת הגמרא מה הואיל מה שתיקנו חכמים שידונו שלושה, הרי יתכן שישבו בדין שלושה יושבי קרנות, ויזכו את החייב ויחייבו את הזכאי, ועונה הגמרא שכאשר שלושה יושבים לדין וודאי שלפחות אחד מהם שמע מהחכמים את ההלכות.

ושואלת הגמרא שאם שלושה יושבי קרנות יכולים לדון בין מתקנת חכמים ובין מדאורייתא, מדוע אם טעו בדיון הם חייבים לשלם, הרי יש להם רשות לדון. ועונה הגמרא שלולי שהיה הדיון שאם טעו משלמים, לא היו יושבי הקרנות לומדים את ההלכות כי לא אכפת להם לדון בלא ידיעה, כי אינם צריכים לשלם, ולכן אמרו חכמים שאם טעו צריכים לשלם.

ולמעשה התבאר לדעת רבא שבדיני ממונות מהתורה צריך שלושה דיינים, אלא שתיקנו חכמים שלא צריך מומחים, ולדעת רב אחא ב"ר איקא מהתורה דיון אחד כשר, אלא שתיקנו חכמים שצריך שלושה, ואף לדעתו אין צריך מומחים.

ואומרת הגמרא שאף שלדעת שניהם צריך שלושה דיינים, נחלקו רבא ורב אחא בדברי שמואל שאמר ששנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראים בית דין חצוף. שרבא שסובר צריך שלושה מדאורייתא חולק על שמואל, ולדעתו שניים שדנו אין דיניהם דין.

אך לדעת רב אחא ב"ר איקא שסובר שמדאורייתא מספיק דיון אחד, אם דנו שניים דיניהם דין כדעת שמואל, אלא שנקראים ב"ד חצוף, מחמת שלא שמעו לדברי חכמים שתיקנו שלושה דיינים.

במשנה הובא שזק וחצי נזק נידונים בשלושה, ושואלת הגמרא מדוע הייתה צריכה המשנה לומר שצריך ג' לדון דיני נזק, הרי כבר אמרה המשנה שחבלות בשלושה, ואף נזק כלול בחבלות. ועונה הגמרא שהמשנה אמרה שוב שזק נידון בשלושה אגב שהזכירה עמו חצי נזק.

ושואלת הגמרא שאף חצי נזק כלול בחבלות, ואם כך אין צריך להזכיר לא נזק ולא חצי נזק, ועונה הגמרא שחצי נזק צריך להזכיר כי חיובו לא ממוני אלא מדין קנס, אבל שאר חבלות חיובם מדין תשלום ממון.

ושואלת הגמרא שאמנם זה מובן לדעת הסובר שחצי נזק חיובו מדין קנס, אך לדעת הסובר שחצי נזק אף הוא חיובו מדין ממון מדוע הזכירה המשנה גם חצי נזק בנוסף לחבלות. ועונה הגמרא שהמשנה הזכירה שוב את החיוב של חצי נזק, כיון שזה מקרה שהמזיק משלם סכום שונה משווי הנזק, שהרי הוא משלם חצי נזק, ואגב שהזכירה המשנה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה שאף בהם הסכום שהמזיק משלם שונה מסכום הנזק, שהרי הוא משלם כפול או יותר, לכן הזכירה המשנה גם חצי נזק שאף תשלום זה הוא אינו תשלום של סכום הנזק אלא סכום אחר.

ואגב שהזכירה המשנה חצי נזק, הזכירה המשנה בנפרד גם תשלומי נזק, למרות שזה כלול גם בחבלות.

עמוד ב'

מביאה הגמרא ברייתא שמבארת מה המקור לכך שצריך בבית דין שלושה דיינים, שהתבאר בברייתא שלדעת רבי יאשיה מהפסוק "ונקרב בעל הבית אל האלהים" משמע דיון אחד, ומהפסוק "עד האלקים יבא דבר שניהם" לומדים שצריך דיון נוסף, ומהפסוק "אשר ירשיעון אלהים" לומדים שצריך דיון שלישי.

אך לדעת ר' יונתן מהפסוק הראשון אי אפשר ללמוד את הדין הראשון כי אין דורשין תחילות וכלומר שלא לומדים מפסוק שנאמר תחילה, ולכן לומדים בעיקרון רק ב' דיינים מהפסוקים "עד האלהים יבא דבר שניהם" ו"אשר ירשיעון אלהים", אלא שכיוון שאי אפשר שיהיה בבית דין רק שניים כי אז נמצא שיתכן שהבית דין יהיה שקול וכלומר שיתכן שיחלקו אחד לחייב ואחד לפטור, ואין עושים בית דין שיכול להיות שקול, כדי שתמיד יהיה הכרע לדיון, ולכן מוסיפין עליהם עוד אחד, וממילא יש כאן מקור לשלושה דיינים.

ומנסה הגמרא לומר שנחלקו ר' יאשיה ור' יונתן האם כשלומדים דבר מלשון המקרא, הפסוק הראשון נאמר כדי ללמוד ממנו, או שאין לומדים מהפסוק הראשון כי הוא נאמר ללמד את עצם הדיון, וכגון כאן שכלל שצריך שהדיינים יהיו מומחים ולא כדי ללמוד ממנו שצריך דיון נוסף.

אך אומרת הגמרא שאפשר לומר שאף לדעת ר' יאשיה בעיקרון לא לומדים מהפסוק הראשון, ורק כאן כן לומדים, כי היה יכול להיות כתוב בפסוק 'ונקרב בעל הבית אל השופט' וממה שכתוב אלהים לומדים גם שצריך דיון נוסף, אך לדעת רבי יונתן הפסוק אמר את הלשון הרגילה שהיא אלהים, וכפי שרגילים

האנשים לומר שמי שיש לו דין ילך לדיין מומחה ולא להדיוט, אך לא לומדים מכאן גם את הדין שצריך דיין נוסף, אלא רק מזה שאי אפשר שיהיה הבית דין שקול.

ושואלת הגמרא שמוכח בדעת ר' יאשיה שאין חוששים לבית דין שקול, כי אם היו חוששים לא היה צריך פסוק נוסף ללמוד ממנו שצריך דיין שלישי, אלא היו יודעים זאת ממה שלא עושים בית דין שקול, ומקשה הגמרא שהרי שנינו בברייתא שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר שמהפסוק "לנטות אחרי רבים להטות" לומדים שצריך לעשות בית דין שנטה לאחד מהצדדים ושאינו יכול להיות שקול, ומה יאמר רבי יאשיה על הפסוק הזה.

ומנסה הגמרא לומר שר' יאשיה סובר כדעת רבי יהודה במשנה שאמר שסנהדרין גדולה היתה של שבעים, ורואים שלדעת רבי יהודה לא צריך שבית דין יהיה נוטה.

אך שואלת הגמרא שרבי יהודה אמר את הדין רק בסנהדרין גדולה ולא בקטנה, שהרי שנינו במשנה שלדעת רבי שמעון סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה ולדעת ר' יהודה בחמשה, והתבאר שטעמו של רבי יהודה שלומדים מהפסוק "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר" שצריך שיהיו חמישה דיינים, כי "וסמכו" משמע ב' שיסמכו, ו"זקני" משמע ב' זקנים, ועוד אחד צריך להוסיף כדי שלא יהיה בית דין שקול. ורואים שאף לדעת רבי יהודה בבית דין רגיל יש את הדין שלא יהיה הבית דין שקול.

ואומרת הגמרא שאמנם לדעת רבי יהודה אין דין בית דין שקול בסנהדרין אלא רק בבית דין רגיל, אך לדעת רבי יאשיה אפילו בבית דין רגיל אין בעיה שיהיה הבית דין שקול, ולכן לולי שהיו פסוקים ללמוד מהם שצריך ג' דיינים היינו אומרים שמספיק ב' דיינים.

ושואלת הגמרא שהרי חכמים לומדים את הדין שלא יהיה בית דין שקול מהפסוק "ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים" שממנו לומדים שצריך לנטות ולא שיהיה הבית דין שקול.

ועונה הגמרא שלדעת רבי יאשיה אמנם לומדים מכאן שלא יהיה הבית דין שקול, אך רק בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אין בעיה שיהיה הבית דין שקול.

ושואלת הגמרא שאם לדעת רבי יאשיה לומדים שצריך שלושה דיינים מהפסוקים, ולא מהטעם שצריך שלא יהיה בית דין שקול, ואם כך לכאורה צריך ששלושתם יזכו או שלושתם יחייבו, ולא הולכים אחרי רוב הדיינים. ואם כך יוצא שמה ששנינו במשנה שאם שני דיינים אומרים זכאי ואחד אומר חייב, הוא זכאי, ואם שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי, הוא חייב. זה לא כדעת רבי יאשיה כי לדעתו צריך להיות ששלושתם יזכו או שלושתם יחייבו, ולא הולכים אחרי רוב הדיינים.

ועונה הגמרא שאף לדעת רבי יאשיה הולכים אחרי רוב הדיינים בדיני ממונות, ולומדים זאת בקל וחומר מדיני נפשות שאם בדיני נפשות יש דין לנטות אחרי רוב, וכפי שהתבאר שלא נחלק רבי יאשיה בדיני נפשות, כל שכן שבדיני ממונות ילכו אחרי הרוב.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שלדעת תנא קמא דיני ממונות בשלשה אך רבי אומר שדיני ממונות בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה.

ומבינה הגמרא שכוונת רבי שצריך חמישה כדי שאם יחלקו יהיה רוב של שלושה ויגמרו את הדין על פיהם, ושואלת הגמרא שהרי אף כשדנים שלושה, ונחלקים ביניהם גומרים את הדין על פי רוב של שניים.

ומבארת הגמרא שכוונת רבי שצריך שהדין שנפסק בגמר הדין יהיה על פי שלושה דיינים, ולכן צריך חמישה כדי שאם יחלקו ביניהם יגמרו את הדין על פי הרוב שהם שלושה. ובתחילה הבינה הגמרא שטעמו של רבי הוא שהדיינים שנאמרו בפסוק נאמרו כדי שיגמר הדין על פיהם, ולא על תחילת הדין.

אך הקשה רבי אבהו שלפי זה יהיה צריך להיות שסנהדרין גדולה תהיה עם מאה וארבעים ואחד דיינים, כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד. וסנהדרין קטנה תהיה עם ארבעים וחמשה דיינים כדי שיגמר הדין בעשרים ושלושה.

ואלא מוכרחים לומר שהפסוק שנאמר לגבי סנהדרין גדולה "אספה לי שבעים איש" הכוונה שמשעת אסיפה וכלומר מתחילת הדין יהיו שבעים. וכן הפסוקים שנאמרו לגבי סנהדרין קטנה, "ושפטו העדה" "והצילו העדה", גם בהם הכוונה שיהיה כ"ג משעת שפיטת העדה וכלומר מהתחלת הדין.

ואם כן אף הפסוקים שנאמרו לגבי בית דין של שלושה "ונקרב בעל הבית אל האלהים", הכוונה שמשעת קריבה וכלומר התחלת הדין יהיו שלשה, וממילא לא יתכן לומר שהדיינים שנאמרו בפסוק הכוונה לשעת גמר דין, אלא וודאי שהכוונה בפסוק היא לתחילת הדין.

ומה שאמר רבי שצריך חמישה דיינים זה מטעם אחר. שלדעת רבי מה שנאמר בפסוק "אשר ירשיעון אלהים" משמע שהכוונה לב' דיינים כי קוראים את הפסוק "ירשיעון" ולא נאמר 'ירשיע'. וכיון שכאן "האלהים" הכוונה לשני דיינים, מכאן לומדים שאף הפסוק "עד האלהים יבוא דבר שניהם" הכוונה לשני דיינים, וממילא לומדים שצריך ד' דיינים, אלא שכיון שצריך שלא יהיה בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד וממילא צריך חמשה דיינים.

אמנם חכמים סוברים שאף שקוראים את הפסוק "ירשיעון" שמשמע ב' דיינים, בפסוק נכתב "ירשיעון" וצורת כתיבתו היא לשון יחיד, ולכן משמעות הפסוק היא לדיין אחד ולא לשניים.

